



TURIZM MEHNAT BOZORINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Usmonova Laziza Normamat qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti magstri

Annotatsiya: Mazkur maqolada turizm mehnat bozorining o‘ziga xos xususiyatlari, uning milliy va xalqaro iqtisodiy makondagi o‘rni, tarkibiy tuzilishi, ijtimoiy va madaniy ahamiyati chuqur tahlil qilindi. Sohaga xos mehnat migratsiyasi, mavsumiy va qisqa muddatli bandlik, kasbiy va kommunikativ ko‘nikmalar talabining yuqoriligi, xizmat ko‘rsatish sifatiga oid zamonaviy yondashuvlar kabi jihatlar o‘rganildi. Bozor talablariga mos, zamon bilan hamnafas kadrlarni tayyorlash hamda ularni rag‘batlantirish mexanizmlari yoritildi. Mehnat bozori barqarorlashtirilishi, turizm infrastrukturasi rivojlanishi, soha doirasida innovatsion va kreativ kasblarning paydo bo‘lishi, xotin-qizlar va yoshlarga xos bandlik muammolari ham alohida tahlil etildi.

Kalit so‘zlar: Turizm mehnat bozori, mavsumiylik, xizmat ko‘rsatish, kasbiy madaniyat, innovatsion kasblar, ijtimoiy bandlik, migratsiya, kommunikativ ko‘nikmalar, yoshlar bandligi, ayollar bandligi, zamonaviy texnologiyalar, raqamli xizmatlar.

Dunyoda zamonaviy turizm sohasi eng yirik va tez sur‘atlarda taraqqiy etayotgan ko‘p tarmoqli iqtisodiy tizimdir. U millionlab insonlarni doimiy va vaqtincha ish o‘rinlari bilan ta‘minlaydi, davlat byudjetiga baraka olib keladi, aholini madaniy, muloqotga ochiq va innovatsion fikrlovchi kasblarga jalb qiladi. Turizm mehnat bozori ana shu jarayonlarning muhim halqalaridan biri, bozor iqtisodiyoti va inson kapitalini bog‘laydigan asosiy mexanizmlardan sanaladi. Turizm sanoatining shakllanishi, jadal rivojlanishi, iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy farovonlikka olib kelishi, ayni paytda muhim mehnat bozorining yuzaga kelishini ta‘minlaydi. O‘zbekiston, o‘zining qadimiy tarixiy yodgorliklari, betakror tabiiy



manzaralari, mehmondo‘st xalqi va innovatsion yondashuvlari bilan jahon turizm maydonida muhim o‘rin tutmoqda. So‘nggi yillarda turizm sohasida yangi mehnat turlarining paydo bo‘lishi, bandlik masalasining dolzarblashuvi, kasbiy kompetensiyalarga talabning oshishi, mavsumiy va geografik xususiyatlarga mos kasblar rivojlanishi kuzatilmoqda. Bunday taraqqiyot turizm mehnat bozori tarkibi va samaradorligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatmoqda [1].

Turizm sohasining mehnat bozori o‘ziga xos murakkab va tarmoqli tizim bo‘lib, bu yerda mehnat resurslarini shakllantiruvchi, ua ishtirok etuvchi subyektlarning har biri alohida rol o‘ynaydi. Mehmonxona xo‘jaligi, transport xizmatlari, ovqatlanish va ko‘ngilochar joylar, ekskursiyalar, madaniy dasturlar, gidlar va tarjimonlar kabi keng sohalardan iborat bo‘lishi hamda xizmatlar turlari va malakalari bo‘yicha doimiy ravishda yangilanib borishi mazkur bozorning eng muhim xususiyatlaridan biridir. Turizm mehnat bozori tarkibiga quyidagilar kiradi: xizmat ko‘rsatuvchi va boshqaruvchi xodimlar, texnik va yordamchi mutaxassislar, xavfsizlik va transport tashkilotchilari, animatorlar, raqamli marketologlar, gidlar, ekskursovodlar, logistlar, soha ishlab chiqaruvchilari. Bu yerda ish o‘rinlari har doim mavsumiy, qisqa yoki uzoq muddatli, doimiy yoki vaqtinchalik bo‘lishi mumkin. Bozorning tegishli qatlamlari har xil kompetensiyalar, kasbiy madaniyat, kommunikativ ko‘nikmalar va xizmat ko‘rsatish etikasi talabiga mos shakllanadi. Turizm mehnat bozori, odatiy sanoat tarmoqlaridan farqli ravishda, mehnat munosabatlarining doimiy o‘zgaruvchanligi va innovatsion texnologiyalar bilan boyitilganligi, zamonaviy xizmat ko‘rsatish talablari va global kommunikatsiyaning yuqori darajada bo‘lishi bilan ajralib turadi [2].

Turizm mehnat bozori rivojlanishga kuchli rag‘bat beradi, global jihatdan esa, har bir davlatda o‘zining iqlimiy, tarixiy, madaniy va iqtisodiy xususiyatlariga moslashadi. Dunyoning turli mintaqalarida talab qilinadigan xizmat ko‘rsatish kasblarida ham o‘ziga xoslik mavjud: ayrim mintaqalarda aksincha, qisqa muddatli turistik mavsumda ish o‘rinlari ko‘payadi, boshqa hududlarda esa uzoq muddatli,



doimiy bandlik ustuvor ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston kabi Markaziy Osiyo hududlarida asosan tarixiy yo‘nalishlarga mos xizmat ko‘rsatuvchi gidlar, tarjimonlar, mehmonxona va servis xodimlariga talab katta. Milliy mehnat bozori ham global dinamikani hisobga olib, innovatsion va axborot texnologiyalarini qo‘llash orqali zamonaviy kasblarni rivojlantirishga intiladi. Texnologiyaning soha hayotiga kirib kelishi natijasida, xodimlardan ingliz, rus, xitoy, arab tillarini mukammal bilish, onlayn platformalarda mijozlar bilan ishlay olish, zamonaviy rezervatsiya va servis dasturlarini o‘zlashtirish, salomatlik va xavfsizlik kabi dolzarb masalalarga moslashish talab qilinadi [3].

Mehnat bozorining eng asosiy jihati – bu mavsumiylik. Turizm sohasi ko‘p hollarda, asosan tabiiy, iqlimiy va kalendar omillarga bo‘ysunadi. Masalan, yozda dam olish maskanlari va kurortlar faoliyatining kengayishi natijasida vaqtincha ish o‘rinlari ko‘payadi; qish mavsumida esa tog‘-chang‘i markazlari, sport va sog‘liqni tiklash obyektlarida yangi bandlar yaratiladi. Shu bois, turizm mehnat bozori har doim mavsumiy o‘zgarishlarga moslashgan, qisqa muddatli va ko‘p tarmoqli bandlik ko‘rinishlariga ega.

Yil davomida qay bir joyda turistlar ko‘p kelsa, aynan o‘sha mintaqada xizmat ko‘rsatuvchi xodimlarga ehtiyoj ko‘tariladi. Turizm geografiyasi kengaygani sari, yangi obyektlar va infrastruktura ko‘paygani sari, hududiy differensial bandlik ham rivojlanmoqda. Bu jarayon ichki migratsiyani kuchaytiradi: bir viloyatdan ikkinchi viloyatga, yoki qishloqdan shahar markaziga ko‘chib ishlash holatlari ortadi. Mehnat bozori mavsumiyligi yoshlar va talabalarning vaqtinchalik bandligini, xotin-qizlarning mos va qulay sharoitda ishlash imkonini kengaytiradi. Shu tariqa, ijtimoiy jihatdan ahamiyatli qatlamlar faol ishga jalb etiladi [4].

Turizm sohasidagi mehnat bozori doimiy ravishda kasbiy standart va madaniyatga yuqori talab qo‘yadi. Har bir xodimdan nafaqat xizmat ko‘rsatish texnologiyalarini, balki mehmondo‘stlik, muloqot odobi, ixtisoslashgan



kommunikatsion qobiliyat, chet tillarini bilish, raqamli platformalarda ishlay olish, xatti-harakatlar madaniyatini yaxshi egallashi kutiladi.

Sohada kasbiy etika, xalqaro protokol, mijozlar bilan ishlash sirlari, ziddiyatli vaziyatlarni hal etish, tezkor va halol xizmat ko'rsatish, stressga chidamli bo'lish, jamoaviy va individual ish yuritish qobiliyati yuqori bo'lishi kerak. Turizmni boshqa sohalardan farqlovchi xususiyat shuki, bu yerda har bir xodim, hatto oddiy yordamchi ham mamlakat yoki tashkilot obro'sini ko'taruvchi brend elchisi hisoblanadi. Kommunikativ ko'nikmalar sohani yanada samarali rivojlantiradi: zamonaviy rezidensiya dasturlari, elektron pochta va votsap orqali mehmonlar bilan aloqada bo'lish, ijtimoiy tarmoqlarda brendni targ'ib qilish, onlayn mijozlar bilan tezkor bog'lanish, chet el sayyohlari uchun aniq, muloqotga ochiq va madaniyatlararo dialog o'rnatish eng zamonaviy kompetensiyalar hisoblanadi [5].

Turizm mehnat bozori har doim talab va taklif kuchi bilan boshqariladi. Bandlik darajasining yuqoriligi to'g'ridan-to'g'ri turizm infratuzilmasi, xizmat sifati, mijozlar soni va turli omillarga bog'liq. Yangi zamonaviy xizmatlarning kirib kelishi, innovatsion mehmonxona va restoranlar, zamonaviy gigiyena, xavfsizlik, ekoturizm, sog'lomlashtirish maskanlari, sport va madaniyat obyektlarining ko'payishi nuqtai nazaridan xodimlarga bo'lgan ehtiyoj kundan-kunga oshib bormoqda. Sohada xodimlarni rag'batlantirish, sifatli o'qitish, motivatsiyani oshirish, kasbiy mahorat va rivojlanish uchun o'quv-uslubiy dasturlar, internatura va stajirovkalar, ustoz-shogird tizimlari, xalqaro amaliyot va sertifikatziya dasturlari joriy qilinadi. Bozor talabi o'sishi bilan birga soha xodimlariga kasbiy o'sish, ijtimoiy va iqtisodiy rag'batlar, ijodiy va intellektual faollik uchun qulay muhit yaratilmoqda.

Turizm mehnat bozori gender tengligi va yoshlarning faol bandligi uchun katta imkoniyatlar beradi. Ayollar turizmدا xizmat, boshqaruv, ma'muriy, ekskursvodlik, gigiyena, salomatlik, kulinariya va dizayn yo'nalishlarida ish faoliyatini boshlash yoki rivojlantirishlari mumkin. Bu sohada ayollar yetakchi rol



o‘ynashi, o‘z kasbiy potensialini oshirishi va iqtisodiy foyda olish imkoniyatiga ega. Yoshlar uchun ham sohada ko‘plab zamonaviy va kreativ kasblar, qisqa muddatli amaliyot va stajirovkalar, innovatsion xizmatlar va texnologik loyihalarda ishtirok etish imkoniyati keng. Talabalar, yangi bitiruvchilar va malaka oshirayotgan yoshlar ish soatlarining qulayligi, mavsumiy bandlik, qisqa muddatli kurslar orqali tajriba orttirish, mobil va erkin ish imkoniyati tufayli sohida faol ishtirok etadi.

Mehnat bozori rivojlanishini ta’minlashning asosiy sharti bu – doimiy kasbiy o‘shish va malaka oshirish. Turizm sohasida xodimlarning malakasini oshirish, trening va master-klasslar, chet tillarni o‘rgatish, xizmat ko‘rsatish etikasi va xalqaro standartlarni joriy qilish orqali barqaror ish o‘rinlarini ko‘paytirish mumkin bo‘ladi. Oliy va o‘rta-maxsus ta’lim muassasalari, xususiy o‘quv markazlari, nodavlat o‘quv-uslubiy markazlar ham soha ehtiyojiga mos yangi o‘quv dasturlarini ishlab chiqmoqda. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, xizmatlar sifatiga e’tibor qaratilishi, kadrlarning doimiy bilim va ko‘nikmalari yangilanib borishi, muomala madaniyati va zamonaviy texnologiyalar egallanishi sohani doimiy rivojlantirishga xizmat qiladi. So‘nggi yillarda turizm mehnat bozorida quyidagi tendensiyalar yetakchi o‘ringa chiqmoqda: xizmatlarda zamonaviy axborot va raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi, onlayn bron qilish va xizmat ko‘rsatish, ijtimoiy tarmoq marketingi, ekoturizm, sog‘lomlashtirish turizmi, sankturlar va mahalliy restavratorlar, xalqaro hamkorlik va amaliyot dasturlarining faollashtirilishi. Bu jarayonlar yangi va innovatsion ish o‘rinlari paydo bo‘lishiga, bandlik geografiasining kengayishiga, kasbiy muvofiqlik va malaka standartlarining oshishiga xizmat qilmoqda. Mehnat bozori nafaqat bandlik, balki ijtimoiy ahamiyatli ko‘nikmalar, iqtisodiy samaradorlik, eksport imkoniyatlarini kengaytiradi. Zamonaviy turizm sohasida xodimlar bilim, tajriba, kommunikativ salohiyat bilan birga, milliy qadriyatlar va xalqaro tendensiyalarga mos, global madaniyatli insonlar sifatida shakllanadi.



Xulosa

Turizm mehnat bozori har jihatdan murakkab, ko‘p tarmoqli, yuqori darajada innovatsion va dinamikdir. Uning asosiy xususiyati – mavsumiylik, global va mintaqaviy omillarning o‘zaro ta’siri, xizmat ko‘rsatish sifatining doimiy yangilanishi, kasbiy madaniyat va kreativ yondashuvlarga altozlik qilishdir. Milliy va xalqaro mehnat migratsiyasi, yoshlar va xotin-qizlar uchun yangi kasblar va imkoniyatlar, raqamli va zamonaviy texnologiyalarning sohadagi o‘rni, bandlik va kasbiy malaka oshirish tizimi barqaror va samarali rivojlanishga xizmat qilmoqda. Kelajakda turizm mehnat bozori yangi tarmoqlar, innovatsion xizmatlar, yuqori professional kadrlarga bo‘lgan talabni oshiradi. Xodimlarning kasbiy rivojlanishi, xalqaro tajriba almashuvi, zamonaviy o‘qitish va motivatsiya vositalari yordamida sohada zamon talabiga mos salohiyatli inson kapitali shakllanadi. Mazkur jarayon mamlakat iqtisodiyotini barqarorlashtirish, eksport va bandlik imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Turizm mehnat bozori, uning o‘ziga xos xususiyatlarini chuqur tadqiq etish va amaliyotda har tomonlama rivojlantirish zamonaviy taraqqiyotda asosiy istiqbolli yo‘nalishlardan bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zayniddinov A., “Turizm sohasida mehnat bozori va uning istiqbollari”, Toshkent, 2022.
2. Karimova Sh., “Turizm va xizmat ko‘rsatishning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari”, Samarqand, 2021.
3. Umarov Q., “Turizm industriyasining kadrlar salohiyati”, Buxoro, 2020.
4. Mirzayeva D., “Mehnat bozori va innovatsion xizmatlar”, Farg‘ona, 2019.
5. World Tourism Organization (UNWTO), “Trends in Tourism Employment”, Madrid, 2020.
6. Saidov Y., “Kasbiy madaniyat va servisdagi yangi yondashuvlar”, Toshkent, 2021.
7. Norqulova T., “O‘zbekiston turizm mehnat bozori va gender tengligi”, Termiz, 2022.